

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 2 (P2)

EXEMPLAR (FOLKLORE) 2015

TIMARAKA: 25

Papila leri ri na tipheji ta 6.

SWILERISO:

1. Xiya sekhula S15 ya 2014: MINTSHEKETO NA SWITLHOKOVETSELO SWA SWIPHATO SWA NDZAWULELO LESWI FANELEKE KU DYOMDZIWA EKA GIREDI 12 EKA TINDZIMI TA VANTIMA RIRIMI RA LE KAYA, ESWIKOLWENI SWA MANI NA MANI KU SUKELA 2015 KU YISA EMAHLWENI.
2. Phepha leri ra swivutiso ro va Xikombiso xa swivutiso swa Mfuwo wa Rixaka ntsena, lexi xi nga xiphemu xa XIYENGE XA B eka Phepha ra swivutiso ra Matsalwa (Lithirecha) Xitsonga Ririmi ra le Kaya Papila ra 2 ra ku hela ka lembe.
3. Eka phepha ra Swivutiso ra xikambelo xa Rixaka xa ku hela ka lembe ku ta va na ku hlawula exikarhi ka novhele kumbe Mfuwo wa Rixaka eka XIYENGE XA B, leswi nga ta va na timaraka ta 25.
4. Eka phepha ra swivutiso leri ra Xikombiso:
  - Hlamula xivutiso XIN'WE xa Mfuwo wa Rixaka.
  - Vakamberiwa va nga hlawula hi ku hlamula xivutiso xa xitsalwana kumbe xa Ximbangu lexi xi nga ta va na timaraka ta 25.
  - Mukamberiwa a nga tirhisa kwalomu ka timinete ta 55 ku hlamula xiyenge.

XIYENGE XA B: MFUWO WA RIXAKA**XIVUTISO XA 1: (NTSHEKETO) – XITSALWANA****RIVOMBA RA VUTSONGA – C Lambane na MT Mthombeni**

Swivuriso, mintsheketo na switlhokovetselo swa swiphato i rixaka rin'wana ra matsalwa ya ndhavuko. Hinkwaswo swi na ntirho eka rixaka.

Kombisa ndlela leyi swivuriso, mintsheketo na switlhokovetselo swa swiphato swi nga na ntirho hakona eka vutomi bya masiku hinkwawo. Seketela nhlamulo ya wena hi swikombiso swa nkoka.

[25]

KUMBE**XIVUTISO XA 2: (NTSHEKETO) – XIMBANGU****RIVOMBA RA VUTSONGA – C Lambane na MT Mthombeni**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka, lowu humaka eka *ntsheketo* wa 'N'wambilumakokorho' kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

N'wambilumakokorho

Garingani wa garingani!

Garingani!

Garingani wa garingani!

Garingani!

Khale ka makwangala, ko va na wanuna loyi a a ri na vasati vambirhi. Wanuna loyi a a ri muhloti wa swihari swo hambanahambana. Siku rin'wana wanuna o vuya hi le ku hloteni a dlayile gamba.

Wanuna o byela nsati lontsongo leswaku a n'wi swekela gamba leriya. Nsati lontsongo a ku: 'Gamba a ndzi dyi, na ku khoma a ndzi khomi.' Hiloko wanuna a kombela nsati lonkulu, kutani nsati loyi a ku: 'Gamba a ndzi dyi kambe ku khoma ndza khoma.'

Nsati lonkulu o sweka gamba leriya a ri tshika epotweni. Vavasati lavaya vo khoma ndlela va kongoma etihunyini. Loko va ri karhi va famba, nsati lontsongo a ku: 'Ndzi rivarile hari ekaya, ndza ha tlhela ndzi yi landza, ndzi ta hatlisa ndzi ta ku kuma.'

Loko a fika ekaya o nghenela nyama liyani ya gamba a yi dya yi ko yi ku bi, ku sala marhambu ntsena embiteni. Loko a heta a famba hi ku hatlisa a ya kuma nkatikuloby.

Loko hinkwavo va vuyile ekaya namadyambu, nsati lonkulu a phamela nuna vuswa kutani a tisa na mbita liya ya nyama ya gamba. Wanuna se a phomaphoma na marha loko swakudya swi vekiwa emahlweni ka yena.

Loko a funungula mbita, o hlanganisiwa hi marhambu ntsena. Nyama a yi dyiwile hinkwayo. Hi ku hlundzuka lokukulu a ku: 'He vasati va mina, xana i mani a nga dya nyama ya gamba a ndzi siyela marhambu?'

- 2.1 Eku sunguleni ka ntsheketo wa yena, mutsheketi u vule leswaku, 'Garingani wa garingani', ivi vatsheketeleriwa va hlamula va ku: 'Garingani.' Xana xikongomelo xa marito lawa ya vuriweke hi xihhi? (2)
- 2.2 Loko mutsheketi a sungula ntsheketo wa yena u ri: 'Khale ka makwangala.' Xana marito lawa ya ku kombisa yini hi tlhelo ra matimu ya mintsheketo? (1)
- 2.3 Hi ku leteriwa hi swendlo swa vasati lavambirhi, xana u nga vula yini mayelana na mahanyelo ya vona? (2)
- 2.4 Loko ku yiwa emungomeni nsati lontsongo a swi tiva leswaku u ya eku weni. Kutani hi swihi leswi a leriseke n'wana wa yena ku swi endla? (1)
- 2.5 Ku tirhisiwile yini tanihi nchumu lowu a wu ta va wona wu nga ta komba leswaku loyi a nga na nandzu i mani? (1)
- 2.6 Leswi swi nga humelela eka ntsheketo ku kuma loyi a nga yiva nyama ya gamba swa khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.7 Kun'wana eka ntsheketo ku na laha vakokwa wa xifanyetana va hlayisaka N'wambilumakokorho va tshika xifanyetana/ntukulu wa vona wa xiviri. Mhaka leyi yi dyondzisa yini eka vanhu loko hi ri eku hanyeni? (2)
- 2.8 Hi xihhi xivuriso lexi u nga xi tirhisaka ku seketela dyondzo ya ntsheketo lowu? (2)
- 2.9 Loko a ku ri wena loyi a nga dyoheriwa eka ntsheketo lowu a wu ta va u ahlurile xidyoho xa kona hi ndlela yini? (2)

(XIPHATO XA XIVONGO) – XIMBANGU**RIVOMBA RA VUTSONGA – C Lambane na MT Mthombeni**

Hlaya *xiphato xa xivongo* lexi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Mthombeni

1 Hina va ka Mthombeni,
 2 Mthombeni we gazi.
 3 Hi va ka Chakachaka N'wamagwenge,
 4 Hi va ka Mtun'wa hina,
 5 Hi va ka Magagule hina,
 6 Hi va ka Tshungu hina,
 7 Hi va vahlavi hina, Muhlavendhina!
 8 Hi va ka nhwadyana,
 9 Hi dlaya nhwari nimixo yi bolela exikhwameni
 10 Hi ku pfumala ndzilo wo oxa endzhombeni.
 11 Hi yi dya yi ri mbisana na swivungu swa yona.
 12 Hi va ka Nchavani hina,
 13 Nchavani wo chava na matoya hi tiyela tinhenha.
 14 Hi va ka xihlahla xo ka xi nga tshami hi nyenyana,
 15 Hi hina vathumbi va tinthavela,
 16 Hi Vangoni hina,
 17 Hi tlhava lava tlhavekaka,
 18 Va ku pfula marhole ku sala tintswewe etshangeni,
 19 Hi letiya ti lo thida, ti ya hi mavala ya tona.
 20 Hi va ka dumakude hina,
 21 Dumakude o wela elwandle,
 22 O wela elwandle li nga wela,
 23 Loko hi khupukile lwandle,
 24 Va yimbelela nghoma va ku:
 25 'Va ka Mthombeni vahle va fele manzini.'
 26 Hina hi pona laha ku nga biha kona,
 27 Va sala va khome tinsiva nyenyana yi purukile.
 28 Mtun'wa!
 29 Mthombeni.

- 2.10 Ku hambana ka ntsheketo lowu u sunguleke u wu hlaya laha henhla na xiphato lexi xa xivongo, ku le kwihhi? (2)
- 2.11 Hi ku vona ka wena, hikokwalaho ka yini ku nga ri na tindzimana eka xiphato lexi? (2)
- 2.12 Hi wihi ntila lowu kombaka leswaku vanhu lava va phatiwaka laha a va rhandza ngopfu nyama? (1)
- 2.13 Hi swihi swivongo leswi nga na vuxaka na Mthombeni leswi nga boxiwa eka xiphato lexi? Vula swimbirhi ntsena. (2)

- 2.14 Hi ku vona ka wena, nkoka wa swivongo eka vanhu hi wihi? (2)
- 2.15 Ntila lowu nge: 'Hi letiya ti lo thida, ti ya hi mavala ya tona', wu hlamusela yini? (1)
[25]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 25